

Veilederen Spesialpedagogisk hjelp

Her finner du informasjon om når retten til spesialpedagogisk hjelp trer inn, hva innholdet i den spesialpedagogiske hjelpen kan være, organisering av den spesialpedagogiske hjelpen og om saksgangen.

VEILEDNING | SIST ENDRET: 29.03.2017

Innhold

Endringer i veilederen

1. Retten til spesialpedagogisk hjelp

- 1.1 Barnet har en individuell rett
- 1.2 Formålet med spesialpedagogisk hjelp
- 1.3 Vilkåret er at barnet har et særlig behov
- 1.4 Hva skal hjelpen inneholde?
- 1.5 Hvem har ansvaret?
- 1.6 Organisering
- 1.7 Krav til kompetanse og bruk av assistent
- 1.8 Forholdet til det ordinære barnehagetilbudet
- 1.9 Spesialpedagogisk hjelp er gratis

2. Forvaltningsrettens betydning i saksbehandlingen

3. Oversikt over fasene i saksgangen for spesialpedagogisk hjelp

4. Bekymringsfasen - fase 1

- 4.1 Punkter som er viktige i denne fasen

- 4.2 Dokumentasjon og vurdering i barnehagen
- 4.3 Samtykke fra foreldrene
- 4.4 Det er ingen tidsfrist for å be om spesialpedagogisk hjelp
- 4.5 Det er ingen plikt til å motta spesialpedagogisk hjelp

5. Henvisning til PP-tjenesten - fase 2

- 5.1 Samtykke fra foreldrene før sakkyndig vurdering
- 5.2 Henvisningen
- 5.3 Førstegangs henvisning og gjentatt henvisning – ulike utredningsbehov

6. Sakkyndig vurdering av barnets behov - fase 3

- 6.1 Nærmere om utredningen
- 6.2 Nærmere om tilrådingen

7. Vedtaksfasen - fase 4

- 7.1 Enkeltvedtaket
- 7.2 Forvaltningsrettslige krav til begrunnelsen
- 7.3 Saksbehandlingstid
- 7.4 Er det adgangen til å sende kopi av enkeltvedtaket til andre instanser, for eksempel PP-tjenesten?
- 7.5 Enkeltvedtakets varighet
- 7.6 Klageadgang

8. Planlegging og gjennomføring - fase 5

9. Evaluering og veien videre - fase 6

- 9.1 Årsrapport
- 9.2 Behov for videre enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp?
- 9.3 Gjentatt henvisning til PP-tjenesten
- 9.4 Alle overganger bør forberedes grundig og planlegges nøye
- 9.5 Avslutning av spesialpedagogisk hjelp

10. Skillet mellom tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne og spesialpedagogisk hjelp

- 10.1 Spesialpedagogisk hjelp
- 10.2 Tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne
- 10.3 Har barnet behov for tilrettelegging av barnehagetilbudet eller spesialpedagogisk hjelp?
- 10.4 Eksempler på tilrettelegging eller spesialpedagogisk hjelp

Endringer i veilederen

Endring 8. juni 2018

Vi har lagt til et nytt punkt 10.

I punkt 10 sier vi noe om skillet mellom tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne og spesialpedagogisk hjelp.

Endring 29. mai 2017

I punkt 5. har vi gjort språklige endringer for å tydeliggjøre teksten i første avsnitt:

"Når foreldrene eller noen andre har meldt bekymring for om et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp, sender kommunen en henvisning til PP-tjenesten om at de ønsker en sakkyndig vurdering av barnet. Dette forutsetter at foreldrene har gitt samtykke. Foreldrene kan også på eget initiativ henvise til PP-tjenesten, enten alene eller i samarbeid med for eksempel barnehagen eller helsetjenesten."

Endring 7. mars 2017

I punktet 5.1 har vi lagt til følgende tekst:

I de tilfellene der foreldrene bor hver for seg er det tilstrekkelig at bostedsforelderens samtykker til at det settes i gang sakkyndig utredning. Når det gjelder samtykke til vedtak om å sette i gang spesialpedagogisk hjelp kreves det samtykke fra begge foreldre, selv om barnet bor fast bare hos den ene. Dette er avklart i brev fra Barne, likestillings, - og inkluderingsdepartementet til Kunnskapsdepartementet datert 16.06.2015.

Endring 7. januar 2017

Veilederen ble oppdatert flere steder som følge av at reglene om rett til spesialpedagogisk hjelp og rett til tegnspråkopplæring for barn under opplæringspliktig alder ble flyttet fra opplæringsloven til barnehageloven 1. august 2016.

Endring 20. mars 2015

Vi har fjernet dette avsnittet fra punkt 5.2:

"Hovedregelen er at foreldrene selv må betale for denne alternative vurderingen. Unntaket vil kunne være dersom foreldrene får omgjort et vedtak om spesialpedagogisk hjelp til sin gunst, jf. forvaltningsloven § 353. Forvaltningsloven § 364 gir i slike tilfeller foreldrene/barnet en rett til å få dekket vesentlige og nødvendige sakskostnader."

Nå står det "Foreldrene må selv betale for denne alternative vurderingen."

Bakgrunnen er at teksten var misvisende, siden bestemmelsene om saksomkostninger ikke gjelder i forbindelse med den ordinære førsteinstansbehandling av en sak, men bare saksomkostnader i forbindelse med endring av enkeltvedtak etter bestemmelsene om klage og omgjøring.

Endring 04. november 2015

I punkt 3.3 Samtykke fra foreldrene har vi endret siste avsnitt på grunn av en ny bestemmelse i

opplæringsloven.

Tidligere stod det: Foreldrene skal samtykke til sakkyndig vurdering og til enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp også i de tilfellene hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet.

Denne teksten er nå endret til følgende: I de tilfellene hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet, er det barneverntjenesten som har kompetanse til å samtykke til sakkyndig vurdering og til enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp (opplæringsloven §15-6).

1. Retten til spesialpedagogisk hjelp

Barn under opplæringspliktig alder som har et særlig behov for spesialpedagogisk hjelp, har rett til slik hjelp. Retten til spesialpedagogisk hjelp følger av barnehageloven § 19 a. Det er også andre bestemmelser i barnehageloven kapittel V A som gjelder spesialpedagogisk hjelp. Det er også andre bestemmelser i barnehageloven kapittel V A som gjelder for spesialpedagogisk hjelp.

Vi vil gi en oversikt over regelverket om barnets rett til spesialpedagogisk hjelp, slik at du er bevisst på hvilke rettigheter som er knyttet til spesialpedagogisk hjelp. Dette gjelder blant annet vilkårene for hvem som har rett til spesialpedagogisk hjelp og hva slags hjelp barnet har rett til å få.

Kommunen har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. PP-tjenesten er sakkyndig instans når behovet for spesialpedagogisk hjelp skal vurderes. Retten til spesialpedagogisk hjelp gjelder uavhengig om barnet går i barnehage, eller ikke.

For barn i helseinstitusjoner eller barneverninstitusjoner er det fylkeskommunen som har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av barnehageloven § 19 a femte ledd.

Andre regler i barnehageloven som gjelder for spesialpedagogisk hjelp

- Det er et krav om at foreldrene skal samtykke før det blir gjennomført en sakkyndig vurdering og at foreldrene må samtykke i at barnet skal ha spesialpedagogisk hjelp, jf. § 19 b første ledd.
- Tilbudet skal så langt det er mulig utformes i samarbeid med foreldrene og deres syn skal tillegges stor vekt, jf. § 19 b andre ledd.
- Kommunen har ansvaret for at det utarbeides en sakkyndig vurdering og at det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, jf. §§ 19 d og 19 e.
- Det skal utarbeides en årsrapport for barn som mottar spesialpedagogisk hjelp, jf. § 19 b tredje ledd.
- PP-tjenesten er sakkyndig instans, jf. § 19 c.

Barn under opplæringspliktig alder har ikke opplæringsplikt og det er derfor ikke noe krav om individuell opplæringsplan (IOP) for spesialpedagogisk hjelp.

Forvaltningslovens saksbehandlingsregler om enkeltvedtak utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

Ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper er viktige i behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp.

Et barn kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp fra fødsel. Den øvre grense for spesialpedagogisk hjelp er når barnet har nådd opplæringspliktig alder. Den opplæringspliktige alderen inntreer vanligvis det kalenderåret barnet fyller seks år. Dersom barnet har fått utsatt skolestart har barnet rett til spesialpedagogisk hjelp frem til barnet begynner på skolen.

Retten til spesialpedagogisk hjelp gjelder uavhengig av om barnet går i barnehage eller ikke.

Barn i asylmottak har rett til spesialpedagogisk hjelp når det er sannsynlig at barnet skal være i Norge i mer enn tre måneder.

De aller fleste barn går i barnehage og i den videre teksten vil vi flere steder ta utgangspunkt i spesialpedagogisk hjelp til barn som går i barnehage.

1.1 Barnet har en individuell rett

Retten til spesialpedagogisk hjelp er en individuell rett. Barn som ikke har begynt på skolen, og som oppfyller vilkåret i § 19 a, har krav på slik hjelp.

1.2 Formålet med spesialpedagogisk hjelp

Formålet med spesialpedagogisk hjelp er å gi barnet tidlig hjelp og støtte i for eksempel språklige og sosiale ferdigheter. Dette følger av barnehageloven § 19 a andre ledd.

Hjelpen skal bidra til barnets utvikling og læring. Hjelpen skal også bidra til at barnet blir bedre rustet til å starte på skole og til at barnet får nødvendig hjelp, slik at barnets vansker blir avhjulpet på et tidlig tidspunkt.

1.3 Vilkåret er at barnet har et særlig behov

Vilkåret for å få spesialpedagogisk hjelp er at barnet har et særlig behov for slik hjelp. Kommunen fatter vedtak om spesialpedagogisk hjelp etter en skjønsmessig vurdering.

I «særlig behov» ligger det et krav om at barnet må ha et behov som skiller seg fra, eller er mer omfattende enn det behovet barn på samme alder vanligvis har. I vurderingen er det aktuelt å se på barnets utvikling, læring, evner og forutsetninger – for eksempel om barnet utvikler seg senere, eller annerledes, enn det som er forventet (eventuelt «typisk for alderen»).

Retten til spesialpedagogisk hjelp må vurderes på et selvstendig grunnlag. For barn som går i barnehage

skal det i vurderingen også tas standpunkt til om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet. PP-tjenesten skal utrede og ta standpunkt til om barnets barnehage har nødvendige ressurser og kompetanse til å avhjelpe barnet. Dette følger av § 19 d, andre ledd bokstav c. [Les mer om utredning under punkt 6.1.](#)

Ved at kommunen setter inn spesialpedagogiske hjelpetiltak vil det være mulig å gripe inn på et tidlig stadium. Dette er i tråd med målsetninger om tidlig innsats.

Hvis barnet har en diagnose kan dette være et hjelpemiddel ved kartlegging av barnets behov. Diagnosen gir imidlertid ikke automatisk rett til spesialpedagogisk hjelp. Barnets behov for spesialpedagogisk hjelp skal heller ikke avvises på grunnlag av en diagnose, eller kun fordi barnet ikke har en diagnose. Det er alltid nødvendig med en individuell skjønnsmessig vurdering.

1.4 Hva skal hjelpen inneholde?

Hovedformålet med spesialpedagogisk hjelp er at barnet får tidlig og nødvendig hjelp. Formålet med den spesialpedagogiske hjelpen må ses i sammenheng med formålet for barnehagen og rammeplanens konkretisering av dette. Hjelpen skal bidra til at barnet tidlig får nødvendig hjelp slik at det er bedre rustet til å starte på skolen. Den spesialpedagogiske hjelpen skal ha et pedagogisk siktemål.

Hjelpen kan for eksempel omfatte lekotekvirksomhet, øvings- og stimulerings tiltak og veiledning til personalet i barnehagen. Det kan for eksempel dreie seg om støtte til språklig-, sosial- eller motorisk utvikling som er grunnleggende for barnets trivsel og helhetlige utvikling.

Alternativ og supplerende kommunikasjon

Den spesialpedagogiske hjelpen kan omfatte bruk av alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK)¹. ASK omfatter ulike måter å kommunisere på og blir brukt av mennesker som helt eller delvis mangler tale og som derfor har behov for andre uttrykksformer. Eksempler på kommunikasjonsformer er å bruke håndtegn, fotografi, grafiske symboler, konkrete handlinger, væremåter og kroppslige uttrykk. Eksempler på kommunikasjonshjelpemidler er kommunikasjonsbøker, tematavler og talemaskin. Du kan lese mer om dette på [statped.no](#).

Kommunen skal inkludere foreldrene

Når det skal avgjøres hvor og hvordan barnet skal få hjelpen, er det viktig at foreldrene tas med på råd. Foreldrenes medvirkning er en viktig forutsetning for at den spesialpedagogiske hjelpen skal fungere på en god måte. Den spesialpedagogiske hjelpen skal alltid inkludere tilbud om foreldrerådgivning. Dette følger av § 19 e andre ledd bokstav f. Hvordan dette skal gjennomføres, er det opp til kommunen å avgjøre.

---

¹ Prop. 103 L (2015-2016) punkt 5.5

1.5 Hvem har ansvaret?

Kommunen har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp jf. barnehageloven § 19 a fjerde ledd, og det er kommunen som har ansvaret for at barn som har rett til spesialpedagogisk hjelp, faktisk mottar den hjelpen som er fastsatt i vedtaket. Barnet har bare rett til spesialpedagogisk hjelp i den kommunen barnet er bosatt. Dette gjelder også hvis barnet går i en barnehage utenfor kommunen.

Retten til spesialpedagogisk hjelp er en individuell rett som går foran økonomi. Kommunen kan ikke avslå en søknad om spesialpedagogisk hjelp av økonomiske hensyn. Kommunen kan kun avslå en søknad om spesialpedagogisk hjelp hvis barnet ikke har «særlige behov».

For barn i helseinstitusjoner eller barneverninstitusjoner er det fylkeskommunen som har plikt til å oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av barnehageloven § 19 a femte ledd.

1.6 Organisering

Spesialpedagogisk hjelp kan organiseres på mange måter. Det er viktig at PP-tjenesten, når den gjør sin sakkyndige vurdering, og kommunen, når den fatter enkeltvedtaket, tar stilling til hvem som skal gi hjelpen og hvordan hjelpen skal organiseres.

Det sentrale med den spesialpedagogiske hjelpen er at tiltaket kan bidra til å støtte barnets trivsel og helhetlige utvikling.

Det er ikke noe krav om at den spesialpedagogiske hjelpen skal gis i barnehage. Kommunen bestemmer om hjelpen skal gis i barnehage eller et annet sted. Det avgjørende er hvilket behov barnet har, og hvordan dette behovet kan møtes på en best mulig måte.

Spesialpedagogisk hjelp kan gis til barnet individuelt eller i gruppe, jf. § 19 a tredje ledd. Hjelpen kan knyttes til barnehage, sosiale og medisinske institusjoner og lignende, men det kan også organiseres som et eget tiltak. Hjelpen kan også gis av PP-tjenesten eller andre sakkyndige.

Dersom hjelpen gis i barnehage, er det kommunen som er ansvarlig for å gi spesialpedagogisk hjelp uavhengig av om hjelpen gis i kommunal eller privat barnehage¹. Kommunen kan inngå avtale med andre om at organiseringen og gjennomføringen gjøres av andre, for eksempel en privat barnehage.

Kommunen kan ikke pålegge en privat barnehage å gjennomføre den spesialpedagogiske hjelpen. Dersom barnehagen ikke ønsker å inngå en slik avtale, plikter kommunen å sørge for at barnet får den spesialpedagogiske hjelpen som hun eller han har krav på, et annet sted. Kommunen kan også bestemme at hjelpen skal gis et annet sted enn i den private barnehagen. Kommunen har uansett det overordnede ansvaret for at barnet får den hjelpen det har krav på.

Det kommunale tilskuddet som private barnehager får etter forskrift om tilskudd til barnehager, skal ikke brukes til å dekke utgifter til spesialpedagogisk hjelp.

---

¹ Det inkluderer også fylkeskommunale og statlige barnehager.

1.7 Krav til kompetanse og bruk av assistent

I den sakkyndige vurderingen skal det blant annet utredes og tas standpunkt til hvilket omfang av spesialpedagogisk hjelp som er nødvendig, og hvilken kompetanse de som gir hjelpen bør ha. Dette følger av barnehageloven § 19 d andre ledd bokstav e. Det skal videre fremgå av enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp hvilken kompetanse som kreves av de som skal gi hjelp til barnet. Dette fremgår av § 19 e andre ledd bokstav e. Det fremkommer ikke av bestemmelsene at det stilles særskilte kompetansekrav for å kunne gi spesialpedagogisk hjelp. Vi mener bestemmelsene bør forstås slik at spesialpedagogisk hjelp i utgangspunktet bør gis av en person med formell pedagogisk kompetanse.

Bruk av assistent kan kun skje dersom det fremstår som forsvarlig. Det ligger i begrepet assistent at man må stå i relasjon til en som har kompetanse. Dersom det anses som nødvendig med innsats fra en assistent i tillegg til pedagogressurs for at barnet skal få ivaretatt retten sin, må dette fremkomme klart av enkeltvedtaket.

1.8 Forholdet til det ordinære barnehagetilbudet

Rammeplanen sier at barnehagen skal gi et individuelt tilpasset og likeverdig tilbud.

Det er nødvendig å skille mellom det ordinære barnehagetilbudet til barnet og spesialpedagogisk hjelp etter barnehageloven. Bruk av assistent kan være et relevant tiltak knyttet til begge deler.

I praksis kan skille mellom spesialpedagogisk hjelp, og et individuelt tilpasset og likeverdig ordinært barnehagetilbud være vanskelig.

I den sakkyndige vurderingen skal det utredes og tas standpunkt til om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet, jf. barnehageloven § 19 d andre ledd bokstav c. PP-tjenesten skal vurdere om barnehagen har nødvendige ressurser og kompetanse til å avhjelpe barnets behov.

Et ordinært barnehagetilbud vil være rettet mot alle barna i barnehagen, men det skal også ha fokus på enkeltbarn. Barnehagelærerne må ha kompetanse til å se barnets behov, kunne støtte i lek og legge til rette for et helhetlig og inkluderende barnehagetilbud¹.

Forskjellen må ses i lys av om tiltaket er rettet mot et enkeltbarn for å forebygge/avhjelpe definerte utfordringer/vansker som har betydning for barnets videre trivsel og helhetlige utvikling.

---

¹ Meld. St. 19 (2015-2016), punkt 4.4.1

1.9 Spesialpedagogisk hjelp er gratis

Tidligere hadde barn som mottar spesialpedagogisk hjelp eller tegnspråkopplæring i barnehage, rett til fritak i foreldrebetalingen for barnehageplass. Det skulle gis fradrag for foreldrebetalingen for den tiden barnet mottok spesialpedagogisk hjelp eller tegnspråkopplæring. Bakgrunnen for dette var at spesialpedagogisk hjelp skulle være gratis.

Da reglene om spesialpedagogisk hjelp ble flyttet fra opplæringsloven til barnehageloven, ble fritaket i foreldrebetalingen for barnehageplass på grunn av rett til spesialpedagogisk hjelp eller tegnspråkopplæring fjernet. Dette innebærer ingen endring av at spesialpedagogisk hjelp og tegnspråkopplæring skal være gratis. Departementet har vurdert det slik at gratisprinsippet oppfylles ved at foreldrene ikke kan pålegges utgifter knyttet til spesialpedagogisk hjelp eller tegnspråkopplæring¹.

---

¹Prop. 103 L (2015-2016) punkt 3.4.5

2. Forvaltningsrettens betydning i saksbehandlingen

Kommunene er offentlige myndighetsorgan og er omfattet av reglene i forvaltningsloven. Det er viktig at de som er involvert i disse sakene kjenner til saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven, blant annet kravene til innholdet i et vedtak, reglene om foreløpig svar og klage.

Reglene i forvaltningsloven vil bli omhandlet i de ulike fasene i saksgangen for spesialpedagogisk hjelp der de er særlig relevante.

Ulovfestet forvaltningsrettslige prinsipp

Forvaltningsretten består ikke bare av saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven. Det finnes også en rekke ulovfestede prinsipper som har betydning ved behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp. Det er viktig at de som deltar i behandlingen av saker om spesialpedagogisk hjelp har kjennskap til de ulovfestede prinsippene.

Ulovfestede forvaltningsrettslige prinsipper som er særlig viktig for disse sakene er:

Forsvarlighetsprinsippet

Et grunnprinsipp innenfor forvaltningsretten er kravet om at saksbehandlingen skal være forsvarlig. I dette ligger det et krav om at avgjørelser skal treffes på et forsvarlig grunnlag. Prinsippet har stor betydning for behandlingen av saker om spesialpedagogisk hjelp. Forsvarlighetsprinsippet er også knyttet til de

vurderingene som forvaltningen gjør. For eksempel må forvaltningsorganene se på ulike sider av saken og avveie forskjellige momenter mot hverandre på en forsvarlig måte. Forsvarlighetsprinsippet går mer på avgjørelsens innhold enn på fremgangsmåten til forvaltningen for å tilrettelegge grunnlaget for og oppfølgingen av avgjørelsen. Kjernen i kravet er et fokus på individets stilling i forvaltningsprosessen.

Saklighetsprinsippet

Saklighetsprinsippet krever at kommunen ikke har lagt vekt på hensyn som er utenforliggende eller usaklige i vurderingen. I saker om barnets rett til spesialpedagogisk hjelp, vil hensyn som kommunens økonomi, kunne være et utenforliggende hensyn som ikke skal trekkes inn i vurderingen av hva som vil være et forsvarlig tilbud for barnet. Dersom dette gjøres, vil det være en saksbehandlingsfeil.

Forbudet mot vilkårlige avgjørelser

Avgjørelsen som tas, må kunne begrunnes og være i samsvar med det skjønnet som barnehageloven kapittel V A åpner for.

Sterkt urimelige avgjørelser

Forvaltningen må rette seg etter forbudet mot at avgjørelsen fremstår som sterkt urimelig.

Forbudet mot usaklig forskjellsbehandling

I likhetsprinsippet ligger det et forbud mot usaklig forskjellsbehandling. I tilfeller der man forskjellsbehandler er det ikke den enkelte avgjørelsen som kommunen har tatt, det hefter feil ved. Feilen oppstår derimot når avgjørelsen sammenlignes med andre avgjørelser. Et eksempel vil være der to barn har tilnærmet likt behov for spesialpedagogisk hjelp og kommunen kun gir det ene barnet rett til spesialpedagogisk hjelp. Kan man ikke begrunne en slik avgjørelse, vil det være snakk om usaklig forskjellsbehandling

3. Oversikt over fasene i saksgangen for spesialpedagogisk hjelp

Vi har delt saksgangen for spesialpedagogisk hjelp opp i seks faser.

1. Bekymringsfasen
2. Henvisning til PP-tjenesten
3. Sakkyndig vurdering av barnets behov
4. Vedtaksfasen
5. Planlegging og gjennomføring
6. Evaluering og veien videre

4. Bekymringsfasen - fase 1

Fasen kjennetegnes ved at foreldrene eller andre som kjenner barnet, for eksempel ansatte i barnehagen eller helsesøster, er bekymret for utviklingen til barnet.

Fasen er i hovedsak regulert i barnehageloven §§ 19 a og 19 b.

4.1 Punkter som er viktige i denne fasen

Fange opp – følge opp

Barnehagepersonalet som vurderer at et barn kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp bør drøfte dette med styrer, pedagogisk leder og kolleger.

Det er viktig å være i tidlig dialog med foreldrene slik at de er innforstått med det arbeidet som blir gjort. Dersom barnehagepersonalet ønsker å drøfte bekymringen med instanser utenfor barnehagen, f.eks. spesialpedagogisk team i kommunen eller PP- tjeneste må foreldrene samtykke til dette.

Barnehagepersonalet kan likevel drøfte saken anonymt med eksterne instanser. Ved samarbeid med andre må regler for samtykke og taushetsplikt overholdes.

Samarbeid mellom barnehage, andre instanser og foreldre

Når barnehagen er bekymret for et barns utvikling bør det være en åpen og god dialog mellom barnehagen og foreldrene. Foreldrene skal få tydelig og god informasjon om det barnehagen vurderer, planlegger og iverksetter, og barnehagen må lytte til foreldrenes syn og vurderinger. Det samme gjelder dersom det er andre instanser, for eksempel helsestasjonen, som er bekymret for barnets utvikling.

Dette betyr at barnehagen, eventuelle andre instanser, og også PP-tjenesten, har ansvar for å samarbeide med foreldrene gjennom de ulike fasene i prosessen slik at barnet får et godt tilbud hele veien.

Foreldrenes rett til å kreve sakkyndig vurdering

Foreldrene har rett til å kreve sakkyndig vurdering med sikte på å fastslå om barnet har et særlige behov og dermed rett til spesialpedagogisk hjelp¹.

Det er ikke et krav om at foreldrenes henvendelse er skriftlig. Barnehagen eller kommunen kan ikke overse eller avvise en henvendelse fra foreldrene om å gjøre nødvendige undersøkelser med begrunnelse i at henvendelsen ikke var skriftlig. Likevel er det en fordel om henvendelsen er skriftlig, slik at den kan brukes til å dokumentere at foreldrene har krevd sakkyndig vurdering.

4.2 Dokumentasjon og vurdering i barnehagen

Barnehagepersonalet skal følge med på alle barns trivsel og helhetlige utvikling, blant annet gjennom observasjoner i hverdagen, samspill med det enkelte barn og barnegruppen og i samarbeid med foreldre. I tilfeller der barnehagepersonalet oppdager barn som kan ha behov for spesialpedagogiske tiltak kan det være aktuelt å igangsette et mer systematisk dokumentasjons og vurderingsarbeid. Slik dokumentasjon og vurdering kan f.eks. være egnede observasjonsskjemaer og/eller testverktøy.

4.3 Samtykke fra foreldrene

Hvis barnehagen, helsestasjonen eller andre vurderer at barnet kan ha behov for spesialpedagogisk hjelp, må det hentes inn samtykke fra foreldrene for at PP-tjenesten kan gjøre en sakkyndig vurdering. Dette følger av § 19 b.

I de tilfellene det er foreldrene som har bedt om å få vurdert om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp, er det ikke behov for samtykke til sakkyndig vurdering. Samtykket vil da ligge implisitt. Men henvendelsen fra foreldrene bør være skriftlig.

I de tilfellene hvor barneverntjenesten har overtatt omsorgen for barnet, er det barneverntjenesten som har kompetanse til å samtykke til sakkyndig vurdering og til å ta øvrige avgjørelser etter barnehageloven kapittel V A på vegne av barnet. Det følger av § 19 b fjerde ledd.

4.4 Det er ingen tidsfrist for å be om spesialpedagogisk hjelp

Barnehageloven åpner ikke for at kommunen kan sette absolutte frister for når eventuelle henvendelser om spesialpedagogisk hjelp må være sendt. Foreldrene kan når som helst i løpet av året be om en vurdering.

4.5 Det er ingen plikt til å motta spesialpedagogisk hjelp

Barnet kan ha rett til spesialpedagogisk hjelp, men det er ingen plikt til å motta slik hjelp. Dette gjelder selv om barnehagen eller kommunen mener barnet har et særlig behov for slik hjelp.

Dersom foreldrene ikke gir sitt samtykke til sakkyndig vurdering og/eller til enkeltvedtak om

spesialpedagogisk hjelp, blir konsekvensen at barnehagen må forsøke å ivareta barnets behov innenfor det ordinære tilbudet. Barnehageeiers ansvar er likevel avgrenset til hva barnehagen kan gjøre innenfor de ordinære rammene.

5. Henvisning til PP-tjenesten - fase 2

Når foreldrene eller noen andre har meldt bekymring for om et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp, sender kommunen, i samarbeid med foreldrene, en henvisning til PP-tjenesten om at de ønsker en sakkyndig vurdering av barnet.

Dette forutsetter at foreldrene har gitt samtykke til at det skal foretas en sakkyndig vurdering. Foreldrene kan også på eget initiativ kontakte PP-tjenesten for å få råd og veiledning. Hver kommune kan fastsette rutiner for hvordan PP-tjenesten skal få henvisningen.

Det er PP-tjenesten som skal sørge for at det blir utarbeidet en sakkyndig vurdering. Før kommunen fatter vedtak om spesialpedagogisk hjelp skal den sakkyndige vurderingen foreligge.

Se barnehageloven §§ 19 c og 19 d.

5.1 Samtykke fra foreldrene før sakkyndig vurdering

Det er et krav til samtykke fra foreldrene før det blir gjort en sakkyndig vurdering og før det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av § 19 b første ledd.

I de tilfellene der foreldrene bor hver for seg er det tilstrekkelig at bostedsforelderens samtykker til at det settes i gang sakkyndig utredning. Når det gjelder samtykke til vedtak om å sette i gang spesialpedagogisk hjelp kreves det samtykke fra begge foreldre, selv om barnet bor fast bare hos den ene.¹

Hvis foreldrene ikke samtykker, kan ikke PP-tjenesten utarbeide en sakkyndig vurdering av barnets behov.

---

¹ Dette er avklart i brev fra Barne-, likestillings-, og inkluderingsdepartementet til Kunnskapsdepartementet datert 16.06.2015.

5.2 Henvisningen

Barnehageloven gir ikke direkte uttrykk for hvordan henvisningen til PP-tjenesten skal skje.

Vi anbefaler at henvisningen til PP-tjenesten er skriftlig. Det er kommunen som sender henvisning til PP-tjenesten, i samarbeid med foreldrene. Foreldrene må samtykke før kommunen kan foreta en sakkyndig vurdering av barnet. Foreldrene kan på eget initiativ kontakte til PP-tjenesten for å få råd og veiledning. Mange kommuner har utarbeidet egne saksbehandlingsprosedyrer for henvisning til PP-tjenesten. For å få

hjelp av PP-tjenester er det ikke et krav at barnet går i barnehage.

Ved henvisningen bør det legges ved relevant dokumentasjon, for eksempel hvordan barnet har respondert på utprøvde tiltak, og kartlegginger og utredninger som er gjort av enten barnehagen eller helsetjenester.

5.3 Førstegangs henvisning og gjentatt henvisning – ulike utredningsbehov

Ved førstegangs henvisning til PP-tjenesten vil det være behov for en grundig vurdering av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp.

Ved gjentatt henvisning til PP-tjenesten er det ofte ikke nødvendig med den samme omfattende vurderingen. Blant annet vil tidligere utredningsarbeid og årsrapporter ha betydning for hvor mye utredningsarbeid som til enhver tid er påkrevd. Dette gjøres ved at PP-tjenesten gjennomgår den sakkyndige vurderingen og vurderer om det er behov for endringer.

Hvor store endringer som må gjøres i den sakkyndige vurderingen, avhenger av hvor stort behovet for oppdatering er. Dersom det ikke er behov for endringer i den sakkyndige vurderingen, bør dette meddeles skriftlig til kommunen før enkeltvedtak treffes.

6. Sakkyndig vurdering av barnets behov - fase 3

Dette er fasen hvor PP-tjenesten utreder og gir en tilråding til kommunen om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp eller ikke. Andre sakkyndige organer kan også gjøre vurderinger, som kan inngå i den sakkyndige vurderingen.

Før kommunen fatter vedtak om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp eller ikke, skal det foreligge en sakkyndig vurdering av om barnet har særlig behov for spesialpedagogisk hjelp, jf. barnehageloven § 19 d. Den sakkyndige vurderingen skal munne ut i en skriftlig tilråding fra PP-tjenesten til kommunen¹. Den sakkyndige vurderingen bør være klar, tydelig og den må være individualisert.

Fasen avsluttes med at tilrådingen sendes kommunen.

Sakkyndig vurdering består av:

- sakkyndig utredning
- sakkyndig tilråding

Denne fasen er regulert i barnehageloven §§ 19 b og 19 d.

Kommunens ansvar

Kommunen har plikt til å sørge for at det foreligger en sakkyndig vurdering før de tar stilling til et krav fra foreldrene om spesialpedagogisk hjelp. Dette betyr også at alle som ber om spesialpedagogisk hjelp, har

en rett til en sakkyndig vurdering.

Når foreldre ber om spesialpedagogisk hjelp, skal PP-tjenesten gjøre en sakkyndig vurdering av barnets behov for slik hjelp.

Den sakkyndige vurderingen er ikke bindende, men er en rådgivende uttalelse fra PP-tjenesten til den som skal fatte enkeltvedtaket.

PP-tjenestens ansvar

Alle kommuner og fylkeskommuner skal ha en PP-tjeneste. PP-tjenesten er kommunens sakkyndige instans i saker om spesialpedagogisk hjelp.

PP-tjenesten har to lovpålagte oppgaver (se barnehageloven § 19 c):

- PP-tjenesten skal sørge for at det blir utarbeidet lovpålagte sakkyndige vurderinger.
- PP-tjenesten skal bistå barnehagene i arbeidet med kompetanse- og organisasjonsutvikling (systemrettet arbeid) for å tilrettelegge barnehagetilbudet for barn med særlige behov.

I denne fasen er det PP-tjenestens individrettede arbeid som vil beskrives nærmere. [Mer informasjon om PP-tjenesten finner du her.](#)

Samarbeid med barnet/foreldrene og rett til innsyn

Foreldrene og barnet skal involveres i alle deler av prosessen. PP-tjenesten skal så lang det er mulig utforme tilbudet om spesialpedagogisk hjelp i samarbeid med barnet og med barnets foreldre og det skal legges stor vekt på deres syn, jf. barnehageloven § 19 b andre ledd. Se også barnehageloven § 3 og Barnekonvensjonen art. 12, som gjelder barns rett til medvirkning og barns rett til å bli hørt.

Foreldrene har rett til å gjøre seg kjent med innholdet i den sakkyndige vurderingen og til å uttale seg før det fattes vedtak, jf. § 19 b første ledd. Det følger også av forvaltningsloven § 18 at foreldrene/barnet, som part i saken, har rett til å se sakens dokumenter. Dette innebærer blant annet en rett til å se den sakkyndige vurderingen når den er utarbeidet.

Innholdet i sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen har to hovedelementer; utredning og tilråding.

- Utredningen skal vise om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp.
- Tilrådingen skal gi kommunen informasjon om hvilken hjelp som bør gis barnet.

Krav til den sakkyndige vurderingen

Den sakkyndige vurderingen skal vise om barnet har særlige behov for spesialpedagogisk hjelp. I den sakkyndige vurderingen skal det utredes og tas standpunkt til relevante hensyn av betydning for å avklare

om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp og hvilket tilbud barnet trenger, jf. barnehageloven § 19 d. Vurderingen må ta utgangspunkt i barnets behov. Den sakkyndige vurderingen må være så utførlig at kommunen ikke er i tvil om hva PP-tjenesten tilrår (anbefaler), når enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp skal fattes. Dersom PP-tjenesten gir en anbefaling basert på mangelfullt eller misvisende grunnlag, kan det føre til at enkeltvedtaket regnes som ugyldig. Kommunen kan ikke gi instruksjoner som fører til at disse kravene ikke blir tilstrekkelig ivaretatt.

PP-tjenesten må sørge for at avgjørelsene til kommunen blir tatt på best mulig faglig grunnlag. Dette følger også av forvaltningsloven § 17.

Den sakkyndige vurderingen må være utfyllende både når det gjelder utredninger og tilrådinger.

Det er viktig at det er enkelt for kommunen å se de faglige vurderingene som ligger til grunn for den sakkyndige vurderingen, slik at den kan brukes som grunnlag for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen må også være utformet slik at både kommunen og foreldrene forstår innholdet i den.

Tilrådingen bør inneholde konkrete råd om tiltak, målsettinger og innhold. Den sakkyndige vurderingen kan også beskrive behov for særskilt materiell/utstyr, og særskilt kompetanse hos den eller de som skal utføre hjelpen.

Dersom barnet for eksempel har behov for hjelp fra logoped eller synspedagog, er det viktig at dette nevnes eksplisitt i den sakkyndige vurderingen. Omfanget av all spesialpedagogisk hjelp skal angis i tilrådingen i den sakkyndige vurderingen.

Et avkrysningsskjema i den sakkyndige vurderingen som ikke utdyper det enkelte barnets behov, er ikke godt nok. PP-tjenesten skal gjennomføre en individuell vurdering.

I punkt 6.1 utdypes kravene som stilles til PP-tjenestens sakkyndige vurdering.

---

¹Prop. 103 L (2015-2016) punkt 3.2.2.1

6.1 Nærmere om utredningen

PP-tjenesten har som sakkyndig instans ansvar for å foreta en helhetlig utredning av barnet ut fra den dokumentasjonen som finnes og som kan fremskaffes.

En utredning innebærer både kartlegging og vurdering

Utgangspunktet for utredningsarbeidet er henvisningsskjema og eventuelle tilleggsopplysninger som følger

henvisningen, for eksempel fra helsestasjonen eller fastlegen. Eventuell kontakt i forkant av henvisningen kan også være en viktig del av utredningsarbeidet.

På bakgrunn av den dokumentasjonen som finnes må PP-tjenesten vurdere om det skal hentes inn flere opplysninger og om PP-tjenesten skal gjøre egne undersøkelser. Som en del av dette arbeidet må PP-tjenesten bruke ulike kilder og metoder. Dette kan være

- samtale med foreldrene og barnet
- utdypende opplysninger og vurderinger fra barnehagen
- egne undersøkelser, observasjoner og annen kartlegging
- rapporter og utredninger fra andre sakkyndige
- samtale med andre berørte

Samlet sett skal dette gi PP-tjenesten mulighet til å gjøre en forsvarlig utredning.

Samtaler med foreldrene og barnet

PP-tjenesten bør ha samtaler med foreldrene for å få relevante opplysninger, og må sørge for å få deres syn på hva slags hjelp det er behov for og om hvordan hjelpen bør legges opp. Foreldrene skal involveres i alle deler av prosessen og det skal legges stor vekt på hva foreldrene mener.

Å møte og bli kjent med barnet i forskjellige situasjoner, er viktig for utredningen og tilrådingen. Hvis PP-tjenesten ikke har hatt kontakt med barnet, kan det stilles spørsmål ved om utredningen er faglig god nok.

Utdypende opplysninger og vurderinger fra barnehagen

PP-tjenesten har som sakkyndig instans ansvar for å foreta en helhetlig utredning ut fra den dokumentasjonen som kan skaffes. Det er viktig å koordinere og samordne den informasjonen som allerede finnes.

Noen ganger kan det være aktuelt å hente inn opplysninger om utredninger/kartlegginger som er gjennomført av andre instanser. Dette kan være blant annet fra helsetjenesten. Da må det innhentes samtykke fra foreldrene.

Egne undersøkelser, observasjoner og annen kartlegging

PP-tjenesten må som regel gjøre egne undersøkelser, i tillegg til de barnehagen og/eller andre allerede har gjennomført.

Det er som regel nyttig for PP-tjenesten å observere barnet både i naturlige situasjoner, for eksempel i barnehagen, og i mer tilrettelagte situasjoner. I tillegg er det som regel hensiktsmessig å innhente utdypende informasjon fra barnehagepersonalet, for eksempel gjennom samtaler. Noen ganger kan det være formålstjenlig å be barnehagepersonalet observere barnet i barnehagen, for eksempel for å se etter

noe bestemt, for så å melde tilbake til PP-tjenesten hva personalet har observert.

PP-tjenesten vil ofte også ha behov for å bruke forskjellige typer testverktøy og/eller intervjuverktøy/kartleggings skjemaer for å kunne gjøre en helhetlig vurdering av barnets behov. Slike verktøy er ofte standardiserte og normerte.

Samarbeid med andre instanser

Dersom PP-tjenesten ikke har tilstrekkelig fagkompetanse i en sak, må tjenesten hente inn støtte eller utredninger fra andre. PP-tjenesten kan søke Statped om støtte i utredningsarbeidet. Andre aktuelle samarbeidsinstanser kan være barne- og ungdomspsykiatrien (BUP), habiliteringstjenesten for barn og unge (HABU) eller andre helsetjenester. I enkelte saker kan det også være nødvendig å samarbeide med barnevernstjenesten.

Når PP-tjenesten skal samarbeide med andre instanser om et barn, er det viktig at det alltid foreligger et informert samtykke fra foreldrene til et slikt samarbeid.

Momenter som skal utredes i den sakkyndige vurderingen

I barnehageloven § 19 d andre ledd er det listet opp fem momenter som PP-tjenesten skal utrede og ta standpunkt til i den sakkyndige vurderingen. Listen er ikke uttømmende.

Det følger av Barnekonvensjonen art. 3 og Grunnloven § 104 at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som berører barn. Både i PP-tjenestens vurdering av om barnet har et særlig behov for spesialpedagogisk hjelp og i vurderingen av hvilken type hjelp barnet skal ha, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Momentene som skal utredes i vurderingen er

- om det foreligger forsinket utvikling og mulige lærevansker hos barnet
- hva som er realistiske mål for barnets utvikling og læring
- om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet
- hvilket omfang av spesialpedagogisk hjelp som er nødvendig og hvilken kompetanse de som gir hjelpen bør ha

Det ordinære barnehagetilbudet

For barn som går i barnehage, skal PP-tjenesten vurdere om barnehagen har nødvendige ressurser og kompetanse til å avhjelpe barnets behov innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Det er barnets omgivelser i barnehagen og det pedagogiske tilbudet barnet mottar der som skal vurderes. Momenter, som kan være relevante i denne vurderingen er kompetanse hos de ansatte, andelen barnehagelærere, voksentetthet og sykefravær.

6.2 Nærmere om tilrådingen

På bakgrunn av utredningsarbeidet gir PP-tjenesten en tilråding (anbefaling) om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp. I tillegg sier PP-tjenesten hva de vurderer at innholdet i hjelpen skal være.

Tilrådingen tar utgangspunkt i de samme punktene som i utredningen.

Det bør også gå frem av den sakkyndige vurderingen i hvilken grad PP-tjenesten har lagt vekt på synspunktene fra foreldrene, jf. §§ 19 b andre ledd og 19 d.

Innholdet i tilrådingen

Omfang

Den sakkyndige vurderingen skal angi omfanget av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp. I tilrådingen av omfanget skal barnets behov for spesialpedagogisk hjelp bli oppgitt i timer. Det er ikke tilstrekkelig å vurdere at barnets behov er lite – middels – stort.

Å avgi en sakkyndig vurdering uten å kommentere omfanget er en ufullstendig vurdering, og gir ikke en klar og tydelig informasjon om barnets behov. Sakkyndig instans har heller ikke oppfylt kravene i § 19 d andre ledd bokstav e dersom omfanget ikke er angitt.

Den sakkyndige vurderingen må også synliggjøre om det kan være nødvendig med bruk av assistent for å oppfylle retten etter § 19 a.

Skjønnsmessige størrelser og vurderinger gir for vage råd til kommunen når enkeltvedtak fattes. Det er dessuten vanskelig for kommunen, som skal fatte enkeltvedtak, å avgjøre hva som vil være et stort-, middels- eller lite behov. PP-tjenesten skal ha utredet saken så godt at det skal være mulig å fastsette barnets behov for spesialpedagogisk hjelp i timer.

[Les om tidsperioden for hjelp i fase 4, vedtaksfasen](#)

Varigheten av den sakkyndige vurderingen

Barnehageloven regulerer ikke eksplisitt hvor lenge en sakkyndig vurdering er gyldig, men det må innfortolkes at den sakkyndige vurderingen skal kunne gi kommunen et forsvarlig beslutningsgrunnlag.

Det bør derfor komme tydelig fram i den sakkyndige vurderingen hvor lang periode PP-tjenesten vurderer at den gjelder for. Barn utvikler seg svært ulikt og i forskjellig tempo, dette må det tas hensyn til.

Hvis den sakkyndige vurderingen er grundig og barnets behov vurderes å være stabilt, kan det tenkes at en sakkyndig vurdering kan gjelde for mer enn ett år.

Etter at den sakkyndige vurderingen er gjort, vil ofte senere vurderinger kunne gjøres på grunnlag av denne sakkyndige vurderingen, årsrapportene og annet som dokumenterer barnets behov og utvikling.

Forsvarlig saksbehandlingstid

Barnehageloven setter ingen eksplisitte tidsfrister for PP-tjenestens behandling av saker om spesialpedagogisk hjelp, men vi legger til grunn at dette må skje i løpet av rimelig tid. Saksbehandlingen skal være forsvarlig. Dette må suppleres med forvaltningslovens regler. Disse gjelder for hele prosessen; fra mistanke om at barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp og til enkeltvedtaket er fattet. PP-tjenesten er et ledd i utredningen av saken. I vurderingen av hva som er for lang saksbehandlingstid, vil barnets behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig, føre til at for eksempel en total saksbehandlingstid på over tre måneder kan være for lang tid.

Uten ugrunnet opphold

I forbindelse med enkeltvedtak skal forvaltningsorganet "forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold". Det følger av forvaltningsloven § 11 a første ledd. Den sakkyndige vurderingen er en del av saksforberedelsen. Derfor gjelder kravet om at saken skal behandles "uten ugrunnet opphold" også for PP-tjenesten.

Her er det viktig at PP-tjenesten, som saksforberedende organ, ser sin rolle i dette arbeidet og forholder seg til at saken skal behandles «uten ugrunnet opphold».

Foreløpig svar

Dersom et enkeltvedtak ikke kan fattes innen én måned etter at PP-tjenesten har mottatt henvendelsen, skal det gis et foreløpig svar. Dette følger av § 11 a tredje ledd i forvaltningsloven. I det foreløpige svaret skal det informeres om hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere og anslås når svar kan ventes hvis det er mulig.

Dette betyr at PP-tjenesten skal gi melding til kommunen dersom deres saksbehandlingstid fører til at kommunen ikke kan behandle saken innen én måned. Kommunen sender et foreløpig svar til foreldrene.

Ventelister

Kravet om at saken skal behandles "innen rimelig tid" innebærer blant annet at PP-tjenesten eller kommunen ikke kan innføre ventelister for utredning av et barns behov for spesialpedagogisk hjelp.

En venteliste strider mot barnets rett til spesialpedagogisk hjelp. Barnets rett til spesialpedagogisk hjelp skal ikke utsettes på grunn av lang saksbehandlingstid hos PP-tjenesten.

Kommunen skal oppfylle retten til spesialpedagogisk hjelp for barn bosatt i kommunen, jf. barnehageloven § 19 a fjerde ledd. Dette innebærer at kommunen har ansvaret for å stille nødvendige ressurser til disposisjon slik at det ikke oppstår ventelister.

Kommunens ansvar

Kommunen har ansvar for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å behandle saker om

spesialpedagogisk hjelp og fatte enkeltvedtak.

Dersom kommunen for eksempel mener at den sakkyndige vurderingen ikke gir et tilstrekkelig grunnlag for å utforme et vedtak, skal kommunen be PP-tjenesten om å utrede dette nærmere før enkeltvedtak treffes.

Dersom kommunen fatter et enkeltvedtak på grunnlag av en mangelfull sakkyndig vurdering, er dette i strid med prinsippet om forsvarlig saksbehandling og utredningsplikten i forvaltningsloven § 17. Vi har skrevet mer om utredningsplikten i fase 4, vedtaksfasen.

I tillegg kan kommunen også bestille en sakkyndig vurdering fra en privat sakkyndig eller Statped.

Kommunene kan stille krav til sakkyndig vurdering

Det er en nær sammenheng mellom den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket. Kvaliteten på den sakkyndige vurderingen har stor betydning for kvaliteten på enkeltvedtaket. Kommunen kan sette flere krav til den sakkyndige vurderingen utover de kravene som er nevnt tidligere.

Kommunen kan gjøre dette fordi det i siste instans er kommunen som er ansvarlig for at den sakkyndige vurderingen gir et forsvarlig grunnlag for å treffe et enkeltvedtak.

Derfor er det viktig at kommunen bruker sin adgang til å instruere denne delen av et underordnet organs virksomhet. Dette kan gjøres ved at kommunen setter ytterligere minstekrav til den sakkyndige vurderingen.

Vi vil presisere følgende:

- PP-tjenesten skal være faglig uavhengig, for eksempel knyttet til tilrådingen av omfanget.
- PP-tjenesten kan ikke instrueres om hva som skal være konklusjonen i de sakkyndige vurderingene.
- Kommunen kan ikke sette grenser for hvilke tilrådinge og vurderinger PP-tjenesten kan komme til.

Kommunen er ansvarlig for at PP-tjenesten har riktig forståelse av bestemmelsene i barnehageloven. Dette er ikke det samme som PP-tjenestens faglige vurderinger.

Foreldrenes adgang til å hente inn alternativ vurdering fra sakkyndig

Foreldrene kan innhente en alternativ vurdering fra en sakkyndig i tillegg til den som utarbeides av PP-tjenesten.

Dersom dette blir gjort, skal kommunen også vektlegge den alternative vurderingen fra den sakkyndige når den treffer enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Denne vurderingen er en del av sakens dokumenter.

Foreldrene må selv betale for denne alternative vurderingen.

7. Vedtaksfasen - fase 4

Etter at PP-tjenesten har sendt sin sakkyndige vurdering til kommunen, skal kommunen vurdere og avgjøre om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp.

Kommunen fatter et enkeltvedtak både når spesialpedagogisk hjelp innvilges og når kommunen mener barnet ikke har rett til spesialpedagogisk hjelp.. Enkeltvedtaket må være i samsvar med reglene i barnehageloven kapittel V A, forvaltningsloven og de ulovfestede forvaltningsprinsipper. Det er viktig for barnets rettssikkerhet at det fattes enkeltvedtak også ved avslag. Når det fattes enkeltvedtak, utløses foreldrenes klagerett.

Fasen avsluttes med at enkeltvedtaket sendes til foreldrene.

Dersom foreldrene klager på enkeltvedtaket, vil klagebehandlingen også omfattes av denne fasen.

Fasen er regulert i barnehageloven §§ 19 e og 9 b og i forvaltningsloven.

7.1 Enkeltvedtaket

Beslutningen om spesialpedagogisk hjelp skal gjøres i form av et enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp. Dette følger av § 19 a, jf. § 19 e.

Enkeltvedtaket må avgjøre om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp. Dersom barnet innvilges spesialpedagogisk hjelp, må det fremgå av enkeltvedtaket hva denne hjelpen består av.

Barnehageloven har ingen særskilte regler om hvordan enkeltvedtaket skal utformes utover at avvik fra den sakkyndige vurderingen må begrunnes. Det følger av § 19 e første ledd.

Saksbehandlingskrav

Forvaltningslovens saksbehandlingsregler utfyller saksbehandlingsreglene i opplæringsloven.

Sentrale regler som har betydning for hvordan kommunen utformer enkeltvedtaket

- reglene om forhåndsvarsling i § 11a
- kravet til utredning av saken i § 17
- kravet til begrunnelse i §§ 23, 24 og 25
- klageadgang i § 27
- partsinnsyn §§ 18 og 19

Husk samtykke

Før det blir truffet enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, skal det innhentes samtykke fra foreldrene, jf. barnehageloven § 19 b. Dersom foreldrene ikke gir samtykke, kan det ikke treffes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Enkeltvedtak også når barnet ikke har rett til spesialpedagogisk hjelp

Kommer kommunen frem til at barnet ikke har behov for spesialpedagogisk hjelp, skal det fattes et enkeltvedtak om dette også.

I alle tilfeller hvor PP-tjenesten er bedt om å foreta en sakkyndig vurdering av om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp, skal saken avgjøres ved at det treffes et enkeltvedtak.

Krav til innholdet i enkeltvedtaket

Enkeltvedtaket skal angi barnets tilbud klart og tydelig. Et vedtak som bare omfatter omfanget av den spesialpedagogiske hjelpen, er ikke nok.

Enkeltvedtaket skal klart og fullstendig angi hva slags hjelp barnet skal få på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen fra PP-tjenesten.

Enkeltvedtaket skal blant annet si noe om

- innhold (hva slags tilbud barnet får)
- varighet (hvor lenge hjelpen skal vare)
- omfang (antall timer per år eller uke)
- organisering (hvor og hvordan hjelpen skal gis)
- kompetanse (hvem skal utføre hjelpen)
- tilbud om foreldrerådgivning

Retten til spesialpedagogisk hjelp omfatter et vidt spekter av ulike hjelpetiltak. Det kan blant annet være tiltak som lekotekvirksomhet, øvings- og stimuleringstiltak og veiledning av personalet i barnehagen¹.

I enkeltvedtaket må det beskrives hvilke tiltak som skal ivareta barnets behov.

Enkeltvedtaket må også synliggjøre hvordan hjelpen skal organiseres og om hjelpen for eksempel skal gis i barnets hjem eller på helsestasjonen.

Dersom barnet har rett på spesialpedagogisk hjelp, skal hjelpen omfatte et tilbud om foreldrerådgivning. Dette tilbudet må fremkomme av enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp.

Spesialpedagogisk hjelp er gratis, også dersom barnet går i barnehage.

I den grad deler av den spesialpedagogiske hjelpen skal gis av en assistent, må dette fremkomme av enkeltvedtaket. Vi viser for øvrig til avsnittet om innholdet i den spesialpedagogiske hjelpen, hvor det følger at hjelpen som hovedregel skal gis av en pedagog.

I praksis kan det være tilstrekkelig om det i enkeltvedtaket står at det som er tilrådd i den sakkyndige vurderingen, skal ligge til grunn. Dette forutsetter at den sakkyndige vurderingen er tilstrekkelig klar.

Dersom det gjøres avvik fra den sakkyndige vurderingen, må avviket begrunnes og det må klart fremgå hva avviket består i.

Omfang

Enkeltvedtaket må angi omfanget av den spesialpedagogiske hjelpen.

En angivelse av omfang i vage skjønnsmessige størrelser som stort – middels – lite, vil ikke oppfylle kravet til klarhet. Omfanget skal være fastsatt i antall timer per år eller per uke. Det bør fremgå av vedtaket hvor stor andel av disse timene barnet har rett til direkte hjelp. Kommunen bør tenke gjennom hvilken form for angivelse av omfang som vil være den mest funksjonelle og som også gir foreldrene god informasjon.

Tidsperiode for hjelpen

Det skal fremgå direkte av vedtaket hvilken varighet hjelpen skal ha. Hvilken varighet vedtaket skal ha, må vurderes konkret. I vurderingen må det ses hen til at barnets behov vil kunne være i endring, og som utgangspunkt bør vedtaket ha en varighet på ett år. Det er ikke de ansattes avtale om arbeidstid som styrer ressursene til barnet, men barnets behov og barnets faktiske oppholdstid i barnehagen. Enkeltvedtaket skal som hovedregel, også der hjelpen ikke gis i barnehage, utformes på grunnlag av et barnehageår.

Det er særskilte krav til begrunnelsen der det er avvik mellom enkeltvedtaket og den sakkyndige vurderingen

Den sakkyndige vurderingen er rådgivende. Kommunen kan derfor fravike den sakkyndige vurderingen når det fattes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp, men dette stiller særlige krav til begrunnelsen. Barnehageloven § 19 e første ledd andre punktum inneholder et særlig krav til begrunnelse ved avvik fra sakkyndig vurdering.

Hvis enkeltvedtaket avviker fra den sakkyndige vurderingen, må kommunen konkret ta opp situasjonen til det aktuelle barnet i begrunnelsen. Kommunen må begrunne hvorfor den ikke følger tilrådingen i den sakkyndige vurderingen, slik at foreldrene kan forstå hvilke vurderinger som ligger til grunn for dette. Begrunnelsen vil også være viktig for en eventuell klageinstans.

Forholdet mellom den sakkyndige vurderingen og enkeltvedtaket

Sakkyndig vurdering

Den sakkyndige vurderingen er en del av utredningen av saken som ligger til grunn for enkeltvedtaket. Den sakkyndige vurderingen er kun en del av enkeltvedtaket dersom kommunen har inkludert hele eller deler av den sakkyndige vurderingen i enkeltvedtaket.

Det er kommunen som avgjør hvor mye av den sakkyndige vurderingen som eventuelt skal tas inn i enkeltvedtaket. Det er ofte ikke relevant å ta med hele den sakkyndige vurderingen.

Det anbefales at kommunen kun tar inn de delene av den sakkyndige vurderingen som eksplisitt er viktige for enkeltvedtaket. Dette kan gjøres ved at en del av den sakkyndige vurderingen skrives inn i enkeltvedtaket, eller ved at det gjøres en henvisning til et konkret punkt i den sakkyndige vurderingen. (Husk da å angi dato for den sakkyndige vurderingen)

Enkeltvedtak

Det er enkeltvedtaket som setter rammen for hva slags spesialpedagogisk hjelp barnet har krav på. Foreldrene har klagerett på enkeltvedtaket.

Varighet

Hvis den sakkyndige vurderingen er utarbeidet for ett år, må den oppdateres og det må da fattes nytt enkeltvedtak når denne utløper.

Dersom den sakkyndige vurderingen i utgangspunktet er utarbeidet for en tidsperiode på for eksempel to år, mens kommunen treffer enkeltvedtak for kun ett år, må det i forbindelse med et nytt enkeltvedtak neste år vurderes om den samme sakkyndige vurderingen kan legges til grunn, eller om det må utarbeides en ny sakkyndig vurdering.

Det vil være kommunens ansvar å avgjøre om det er forsvarlig å legge den allerede utarbeidede sakkyndige vurderingen til grunn.

Det må blant annet ses på om barnet har utviklet seg på en slik måte at det er grunn til å tro at barnets behov har endret seg fra da den sakkyndige vurderingen ble utarbeidet.

For øvrig viser vi til forvaltningsloven § 17, hvor det står at forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes.

Vedtaket gyldighet når barnet flytter til en ny kommune

Når et barn som har vedtak om spesialpedagogisk hjelp flytter til en ny kommune, gjelder vedtaket som er fattet av fraflytningskommunen frem til den nye bostedskommunen har fattet nytt vedtak. Dette følger av barnehageloven § 19 e tredje ledd.

Foreldrene og barnet kan hevde sin rett til spesialpedagogisk hjelp allerede fra første dag i ny kommune. Foreldrene bør, i den grad det er mulig, kontakte ny bostedskommune og informere kommunen om vedtaket de har fått fra fraflytningskommunen før de flytter, slik at den nye kommunen får tilstrekkelig med

tid til å kunne få på plass et tilbud som oppfyller barnets behov for spesialpedagogisk hjelp.

Når den nye kommunen skal ta stilling til barnets behov, kan den se hen til barnets tidligere sakkyndige vurderinger og vedtak, men det er likevel et krav om at kommunen må gjøre en selvstendig vurdering. Særlig gjør dette seg gjeldende dersom barnet går i barnehage og PP-tjenesten derfor må vurder om barnets behov kan avhjelpes innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Se barnehageloven § 19 d andre ledd bokstav c.

Dersom fraflytningskommunen skal sende opplysninger om barnet til den nye bostedskommunen, må det innhentes samtykke fra barnets foreldre.

---

¹ Ot.prp. nr. 46 (1997-98) punkt 8.1.7

7.2 Forvaltningsrettslige krav til begrunnelsen

Enkeltvedtaket må være i tråd med saksbehandlingsreglene i forvaltningsloven.

Sentrale krav er:

- utredningsplikten
- krav til skriftlighet
- underretning om vedtaket
- krav til begrunnelse
- enkeltvedtaket skal være individualisert

Utredningsplikt

Ved behandling av saker som kan ende med et enkeltvedtak har kommunen, som forvaltningsorgan, en utredningsplikt, jf. forvaltningsloven § 17.

I § 17 kreves det at "Forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig". I forbindelse med enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp betyr dette at kommunen har ansvaret for sakens opplysning.

Kommunen skal sørge for at det gjennomføres en nøytral utredning av saken. Denne skal omfatte de faktiske forhold, de rettslige forhold og vurderinger knyttet til disse.

Faktiske forhold innebærer en kartlegging av barnets behov for spesialpedagogisk hjelp og hva slags hjelp som vil gi barnet en tilfredsstillende utvikling.

De rettslige forhold innebærer at kommunen må se på vilkårene som skal til for at barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp, og hva slags tilbud barnet har rett til.

Vurderinger innebærer at kommunen vurderer nærmere, på bakgrunn av både de faktiske og de rettslige forhold, hva slags tilbud barnet skal ha. Her spiller den sakkyndige vurderingen en sentral rolle.

Dersom det er nødvendig å foreta andre undersøkelser eller utredninger for å få belyst saken og skaffe et tilstrekkelig beslutningsgrunnlag, skal dette gjøres. Kommunen skal i så fall betale for dette.

Kravet til skriftlighet

Enkeltvedtaket om spesialpedagogisk hjelp skal være skriftlig. Dette følger av forvaltningsloven § 23. Dette er viktig på grunn av barnets rettssikkerhet, dokumentasjon og muligheter for å klage.

Underretning om vedtaket

Når enkeltvedtaket er fattet, skal foreldrene få informasjon om dette.

Informasjonen om at det er fattet et enkeltvedtak skal gis "så snart som mulig" og skal være skriftlig. Dette følger av forvaltningsloven § 27, som bruker betegnelsen «underretting» om plikten til å informere.

I praksis gjøres denne underretningen i selve enkeltvedtaket. Her skal det opplyses om reglene for klageadgang og retten til å se sakens dokumenter.

Kravet til begrunnelse

Foreldrene har krav på en begrunnelse for enkeltvedtaket.

Denne begrunnelsesplikten er en sentral del av forsvarlighetsprinsippet, og det er viktig at kommunen gir foreldrene en skikkelig begrunnelse.

Reglene om begrunnelsesplikten finnes i forvaltningsloven §§ 24, 25 og 27. I § 24 er det regler om når vedtak skal begrunnes, § 25 inneholder krav til begrunnelsen og § 27, som er behandlet ovenfor, omhandler selve underretningen.

Hovedregelen om begrunnelse finnes i § 24. Her sies det at "Enkeltvedtak skal grunngis". Begrunnelsen skal gis samtidig med at enkeltvedtaket fattes. Unntak fra begrunnelsesplikten finnes i § 24 annet og tredje ledd.

Begrunnelsen skal

- vise til reglene enkeltvedtaket bygger på (reglene i barnehageloven kapittel V A)
- nevne de faktiske forholdene som enkeltvedtaket bygger på
- nevne hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn

Hvis det er nødvendig for at foreldrene skal forstå enkeltvedtaket, skal enkeltvedtaket gjengi innholdet i reglene eller den problemstillingen det bygger på. For enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp betyr det at kommunen gjengir innholdet i § 19 a eller gjengir problemstillingen som er vurdert i forbindelse med enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Det neste kravet til begrunnelsen er at den skal inneholde de faktiske forholdene som er lagt til grunn. Her kan det være tilstrekkelig å vise til den sakkyndige vurderingen, men husk å angi dato for denne. Det er imidlertid ikke noe krav om at kommunen må redegjøre for hvilke sider av de faktiske forholdene det er lagt vekt på. Det er nok at det i enkeltvedtaket blir vist til eller redegjort for sakens faktiske forhold.

I begrunnelsen bør kommunen nevne de hovedhensyn som har vært avgjørende ved utøvingen av forvaltningsmessig skjønn, jf. forvaltningsloven § 25. Når det gjelder saker om spesialpedagogisk hjelp, betyr dette at det bør nevnes hvilke hensyn kommunen har trukket inn ved vurderingen etter § 19 a. I tillegg kommer de særskilte kravene til begrunnelse som fremgår av § 19 e første ledd andre punktum dersom vedtaksorganet ikke følger tilrådingen fra PP-tjenesten.

Enkeltvedtaket skal være individualisert

Et viktig krav til enkeltvedtaket er at det skal være individualisert. Barnet har etter barnehageloven § 19 a en individuell rett til spesialpedagogisk hjelp dersom vilkårene er oppfylt. Enkeltvedtaket må gi en begrunnelse som er basert på det enkelte barnet og dette barnets behov. Et standardisert vedtak tyder på at kommunen ikke har foretatt den utredningen som er lovpålagt før enkeltvedtak treffes etter § 19 e.

Dersom kommunen bruker et standardisert enkeltvedtak, er dette en saksbehandlingsfeil.

Foreldrene vil kunne klage på dette til Fylkesmannen med den begrunnelse at barnet ikke har fått en individualisert behandling. Dette er i strid med reglene i barnehageloven kapittel V A og Fylkesmannen skal kjenne enkeltvedtaket ugyldig, jf. forvaltningsloven § 41. Det foreligger da en saksbehandlingsfeil som må antas å ha virket inn på resultatet. Konsekvensen er at kommunen må behandle saken på nytt og treffe et enkeltvedtak som er individualisert.

Det understrekes at forvaltningsloven ikke er til hinder for at deler av enkeltvedtaket er standardisert, for eksempel fremstillingen av reglene vedtaket bygger på og informasjonen om klageadgang. Effektivitetshensyn tilsier også at dette gjøres.

7.3 Saksbehandlingstid

Barnehageloven kapittel V A sier ikke noe eksplisitt om hvor lang tid det kan gå før det treffes enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Rimelig tid

Utgangspunktet er at tilbud skal gis innen rimelig tid. Hva som vil være rimelig tid, må vurderes konkret, men det må vurderes i forhold til hva som vil være en forsvarlig saksbehandlingstid.

Forsvarlighetsvurderingen må gjøres blant annet ved å se hen til barnets behov.

Når det gjelder begrepet "rimelig tid", må barnehageloven suppleres med saksbehandlingsreglene i

forvaltningsloven, som også vil gjelde for enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp.

Det fremgår av forvaltningsloven § 11 a at i forbindelse med enkeltvedtak, skal forvaltningsorganet "forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold".

I vurderingen av hva som er for lang saksbehandlingstid, vil barnets behov for å få avklart sine behov og rettigheter så raskt som mulig, føre til at for eksempel en saksbehandlingstid på totalt over tre måneder kan være for lang.

Foreløpig svar

I saker som gjelder enkeltvedtak, som en sak om spesialpedagogisk hjelp gjør, skal det gis et foreløpig svar dersom enkeltvedtak ikke kan treffes innen én måned etter at henvendelsen er mottatt. Det fremkommer av § 11 a tredje ledd.

Det foreløpige svaret skal oppgi hvorfor henvendelsen ikke kan behandles tidligere, og så vidt mulig anslå når foreldrene kan vente et svar.

PP-tjenesten skal gi melding til kommunen dersom deres saksbehandlingstid fører til at kommunen ikke kan behandle saken innen én måned. Kommunen sender det foreløpige svaret til foreldrene.

7.4 Er det adgangen til å sende kopi av enkeltvedtaket til andre instanser, for eksempel PP-tjenesten?

Det er ingen bestemmelser i barnehageloven eller forvaltningsloven som gir PP-tjenesten rett til å få oversendt kopi av enkeltvedtaket, som en fast ordning.

Den enkelte kommune må vurdere konkret i hver enkelt sak om det er hensiktsmessig å sende PP-tjenesten kopi av enkeltvedtaket. Dette vil være avhengig av hvilken rolle PP-tjenesten skal ha videre i saken. Det følger av forvaltningsloven § 13 b nr. 2 at taushetsplikten etter § 13 ikke er til hinder for at opplysningene brukes for å oppnå det formålet de er gitt eller innhentet for.

7.5 Enkeltvedtakets varighet

Enkeltvedtakets varighet må fremgå av vedtaket. Hvilken varighet et enkeltvedtak skal ha, må vurderes konkret i hver enkelt sak.

Som hovedregel bør vedtaket gjelde for ett år av gangen¹. Det vil være mulig å treffe enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp som gjelder for mer enn ett år, dersom barnets behov antas å være rimelig stabilt. Det er viktig å ta hensyn til at barn i førskolealder har en rask utvikling, og barnets behov vil kunne endre seg vesentlig over relativt kort tid. Det vil derfor være lite hensiktsmessig å fatte vedtak om spesialpedagogisk hjelp som strekker seg over ett år.

Kommunen bør når det nærmer seg avslutningen av et barnehageår, vurdere hvilke barn som det må treffes enkeltvedtak for før neste barnehageår.

---

¹ Merknad til barnehageloven § 19 e andre ledd

7.6 Klageadgang

Foreldrene kan klage både på avslag om rett til spesialpedagogisk hjelp, på innholdet i vedtaket om spesialpedagogisk hjelp, saksbehandlingen og på manglende oppfyllelse av vedtaket.

Det er Fylkesmannen som er klageinstans, jf. barnehageloven § 9 b.

Frist for å klage på vedtaket er tre uker fra foreldrene ble kjent med vedtaket, jf. forvaltningsloven § 29. Selv om forvaltningsloven stiller et krav til at klagen må være reist innen tre uker, innebærer ikke dette at foreldrene er fratatt retten til å klage på vedtaket også på et senere tidspunkt, dersom innholdet i vedtaket ikke følges. Dette betyr at foreldrene har en løpende rett til å klage på at gjennomføringen av den spesialpedagogiske hjelpen ikke er i tråd med vedtaket.

8. Planlegging og gjennomføring - fase 5

Planleggings- og gjennomføringsfasen starter når kommunen har fattet enkeltvedtak som gir barnet rett til spesialpedagogisk hjelp.

Det vil som regel være hensiktsmessig å lage en plan for den spesialpedagogiske hjelpen. En slik plan kan for eksempel inneholde punkter knyttet til innhold, omfang og organisering av hjelpen.

I dette ligger beskrivelser av hva hjelpen skal inneholde og hvordan arbeidet skal utføres, samt en plan for når de spesialpedagogiske timene skal gjennomføres.

I tillegg kan det være hensiktsmessig med en konkretisering og ansvarliggjøring knyttet til hvem som skal gjennomføre hjelpen. Planen for den spesialpedagogiske hjelpen må bygge på enkeltvedtaket.

9. Evaluering og veien videre - fase 6

Denne fasen består i å evaluere i hvilken grad det tilbudet som barnet får, fungerer. Evalueringen skal gi grunnlag for eventuelt å justere arbeidet, enten det gjelder innhold, arbeidsmåter, organisering eller metoder. Evalueringer bør skje fortløpende hele året. Oppsummering av evalueringer danner grunnlag for årsrapporten, jf. barnehageloven § 19 b tredje ledd.

I forbindelse med evalueringer må det også vurderes om det er nødvendig å be PP-tjenesten gjøre en ny

sakkyndig vurdering, og hvordan overgangen fra barnehage til skole skal løses.

Fasen er regulert i §§ 19 a og 19 b tredje ledd.

9.1 Årsrapport

En gang i året skal det utarbeides en rapport med en oversikt over hjelpen barnet har fått og en vurdering av barnets utviklingen, jf. barnehageloven § 19 b tredje ledd.

Det er den som gir hjelpen og som har den løpende kontakten med barnet, som har ansvar for å utarbeide rapporten. Dette kan være kommunen, dersom de har en ordning med «pedagogteam» som drar rundt til barnehagene. Dersom det er barnehagens eget personale som gir hjelpen, er det barnehagen som er ansvarlig¹. Hvem som skal utarbeide årsrapporten, vil altså avhenge av hvordan den spesialpedagogiske hjelpen er organisert.

Årsrapporten skal sendes til foreldrene og til kommunen.

---

¹Merknad til barnehageloven § 19 b tredje ledd

9.2 Behov for videre enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp?

Ved jevne mellomrom må den/de som utfører den spesialpedagogiske hjelpen vurdere barnets videre behov for spesialpedagogisk hjelp. Dette kan gjøres i forbindelse med den skriftlige årsrapporten, men det kan også skje i forbindelse med underveisevalueringer gjennom hele året.

Det må vurderes, i samarbeid med foreldrene, om det er behov for videre spesialpedagogisk hjelp, eller om barnet kan få en tilfredsstillende utvikling uten slik hjelp.

Dersom barnets utvikling er relativt stabil og behovet for spesialpedagogisk hjelp er godt dokumentert gjennom tidligere utredninger, kan det være tilstrekkelig å bygge videre på disse utredningene uten å foreta en ny grundig sakkyndig vurdering. Ofte kan det være tilstrekkelig med en grundig utredning for eksempel hvert tredje år. Kommunen fatter da nytt enkeltvedtak om spesialpedagogisk hjelp med samtykke fra foreldrene, på bakgrunn av den sakkyndige vurderingen og evalueringen i årsrapporten.

9.3 Gjentatt henvisning til PP-tjenesten

Hvis perioden for den sakkyndige vurderingen er utløpt, eller kommunen vurderer at barnets behov for spesialpedagogisk hjelp er endret, må det vurderes om det er det nødvendig å be PP-tjenesten gjøre en ny sakkyndig vurdering. Kommunen kan ikke henvise saken på nytt uten et samtykke fra foreldrene.

Ved gjentatt henvisning til PP-tjenesten er det i første omgang årsrapporten som danner grunnlaget for kommunens henvendelse. PP-tjenesten vurderer om informasjonen i henvisningen er tilstrekkelig eller om det er behov for mer informasjon fra kommunen.

I samspillet mellom kommunen og PP-tjenesten bør man ha enkle og oversiktlige rutiner.

9.4 Alle overganger bør forberedes grundig og planlegges nøye

For barn som har særlige behov kan overganger være mer utfordrende enn for andre barn. Dette kan både handle om overgang fra en avdeling/base til en annen, eller fra en barnehage til en annen. Godt samarbeid og god dialog er avgjørende for å gjøre slike overganger best mulig for barnet.

Når det gjelder overgang fra barnehage til skole for barn med særlige behov, er dette noe som krever godt samarbeid og gode forberedelser. Alle aktørene bør involveres, og kontakt med barnets nærscole bør opprettes i god tid før skolestart. Dersom det planlegges å søke barnet inn på en annen skole enn nærskolen, så må nærskolen fremdeles involveres. Foreldrene må samtykke hvis opplysninger om enkeltbarn skal overføres fra barnehagen til skolen.

Barnets behov er avgjørende. Barn som har hatt behov for spesialpedagogisk hjelp kan ha behov for spesialundervisning når det begynner på skolen, men det er ingen direkte sammenheng mellom disse to typene behov. PP-tjenesten vil kunne gi råd og veiledning om dette i det enkelte tilfelle, og dersom det er nødvendig vil de kunne gjøre en ny sakkyndig vurdering rettet mot barnets behov.

9.5 Avslutning av spesialpedagogisk hjelp

Barn som har behov for spesialpedagogisk hjelp har rett til å få denne hjelpen. Der utviklingen er så positiv at barnets behov for spesialpedagogisk hjelp blir helt borte avsluttes saken. Foreldrene bør være godt informert om slike vurderinger, og foreldrenes synspunkter bør høres. Ved usikkerhet og/eller uenighet bør PP-tjenesten kontaktes for og eventuelt gjøre en ny vurdering av barnets behov.

Vanligvis fattes enkeltvedtak for ett barnehageår. Når dette året er ferdig, faller enkeltvedtaket bort. Hvis kommunen vurderer at det ikke er videre behov for spesialpedagogisk hjelp, avsluttes saken ved at det ikke fattes nytt enkeltvedtak.

Dersom kommunen vurderer at barnet fortsatt har behov for spesialpedagogisk hjelp, følges rutinen som er nevnt over.

Når barnet ikke lenger får spesialpedagogisk hjelp, vil tilbudet bli gitt innenfor rammene av det ordinære barnehagetilbudet. Her er det viktig at barnehagen og foreldrene samarbeider om et godt tilbud for barnet og sørger for en god overgang til det ordinære barnehagetilbudet

Foreldrene kan alltid kreve at kommunen sender henvisning til PP-tjenesten, også i de tilfellene hvor

kommunen mener barnet ikke har behov for videre spesialpedagogisk hjelp.

10. Skillet mellom tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne og spesialpedagogisk hjelp

Barnehagen har en plikt til å ta hensyn til hvert enkelt barn og gjøre individuelle tilpasninger innenfor det ordinære barnehagetilbudet. Tilbudet skal tilpasses ut fra blant annet barnets funksjonsnivå. Det følger av blant annet barnehageloven § 2.

Noen barn vil imidlertid ha behov for tilpasninger utover det som kan dekkes innenfor det ordinære tilbudet. Barnehageloven gir barn med nedsatt funksjonsevne rett til individuell tilrettelegging av barnehagetilbudet. Barnehageloven gir også barn rett til spesialpedagogisk hjelp, dersom barnet har særlig behov for det. I noen tilfeller vil barnet kunne ha behov for både tilrettelegging av barnehagetilbudet og for spesialpedagogisk hjelp. Kommunen må derfor i enkelte tilfeller vurdere barnets rettigheter etter begge bestemmelsene.

Om et barn har behov for spesialpedagogisk hjelp eller tilrettelegging, eller begge deler, må vurderes konkret i hver enkelt sak. Skillet kan være uklart og i noen saker kan det være vanskelig å avgjøre hva som er barnets behov.

For at barnet skal få den hjelpen det har krav på etter barnehageloven, er det er viktig å forsøke å skille mellom hva som er spesialpedagogisk hjelp og hva som er tilrettelegging. Selv om det er kommunen som er ansvarlig for begge deler, er regelverket bygd opp forskjellig, og det kan være forskjellige kommuner som er ansvarlig for spesialpedagogisk hjelp og for tilrettelegging. Det er viktig at kommunen tar avgjørelser som ivaretar barnets behov så tidlig som mulig og som er til barnets beste.

10.1 Spesialpedagogisk hjelp

Et barn har rett til spesialpedagogisk hjelp dersom det har særlig behov for det. Det følger av barnehageloven § 19 a.

Barnet må ikke gå i barnehage for å ha rett til spesialpedagogisk hjelp.

Formålet med hjelpen er å gi barnet tidlig hjelp og støtte i utvikling og læring av for eksempel språklige og sosiale ferdigheter. Det følger av merknadene til bestemmelsen at hjelpen skal bidra til at barnet blir bedre rustet til å starte på skole.

- Spesialpedagogisk hjelp

Det skal foreligge en sakkyndig vurdering av om barnet har særlig behov for spesialpedagogisk hjelp før kommunen fatter vedtak. Det er PP-tjenesten som skal foreta den sakkyndige vurderingen. De skal blant

annet utrede og ta standpunkt til om det foreligger sen eller avvikende utvikling hos barnet, hva som er realistiske mål for barnets utvikling og læring og hvilken type hjelp og organisering som vil bidra til barnets utvikling og læring.

- Den sakkyndige vurderingen

10.2 Tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne

Barn med nedsatt funksjonsevne har rett til et egnet individuelt tilrettelagt barnehagetilbud. Det følger av barnehageloven § 19 g.

Retten til tilrettelegging skal sikre at barn med nedsatt funksjonsevne får likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter som andre barn. Se også likestillings- og diskrimineringsloven § 20, som tilsvarer plikten til tilrettelegging i barnehageloven.

Det er kommunen som har plikt til å sørge for at barnet får det tilbudet det har krav på etter barnehageloven § 19 g. Foreldrene må involveres før kommunen fatter vedtak og det må innhentes samtykke fra foreldrene dersom opplysninger om barnet skal videreformidles til andre instanser.

- Tilrettelegging av barnehagetilbudet for barn med nedsatt funksjonsevne

10.3 Har barnet behov for tilrettelegging av barnehagetilbudet eller spesialpedagogisk hjelp?

Det må vurderes konkret i hver enkelt sak om et barn har behov for spesialpedagogikk eller tilrettelegging, eller begge deler. Skillet kan være uklart og i noen saker vil det være vanskelig å avgjøre hva som er barnets behov. Det viktigste er at barnet får den hjelpen det har behov for og krav på, og at det fattes vedtak som er til barnets beste. Vedtak om spesialpedagogisk hjelp utelukker ikke at det fattes vedtak om tilrettelegging og omvendt.

Kommunen må forsøke å skille mellom tilrettelegging og spesialpedagogisk hjelp

Retten til spesialpedagogisk hjelp og retten til individuell tilrettelegging kan i noen tilfeller overlappe hverandre, men det er viktig å forsøke å skille mellom hva som er spesialpedagogisk hjelp og hva som er tilrettelegging.

Selv om kommunen er ansvarlig for begge deler, er regelverket bygd opp forskjellig og det kan være forskjell på hvilken kommune som er ansvarlig for spesialpedagogisk hjelp og for tilrettelegging. Det er blant annet gitt regler om at vedtak om spesialpedagogisk hjelp gjelder ved flytting til ny kommune (se barnehageloven § 19 e). Det er også gitt særregler om ansvaret for spesialpedagogisk hjelp der barnet mottar hjelpen utenfor bostedskommunen eller der barnet bor i fosterhjem eller i visse typer institusjoner

(forskrift om ansvar for spesialpedagogisk hjelp).

Tilsvarende bestemmelser er ikke gitt for tilrettelegging av barnehagetilbudet. For et barn som bor i fosterhjem kan dette bety at kommunen som fosterhjemmet ligger i er ansvarlig for tilretteleggingen, mens kommunen som er økonomisk ansvarlig for barnet etter barnevernloven § 9-1 har ansvaret for den spesialpedagogiske hjelpen.

Kommunens plikt til å tilrettelegge barnehagetilbudet etter barnehageloven § 19 g og kommunens økonomiske ansvar for tilretteleggingen gjelder innenfor kommunegrensen. Dersom barnet går i en barnehage utenfor bostedskommunen, har verken bostedskommunen eller vertskommunen plikt til å tilby et egnet tilrettelagt barnehagetilbud.

I de tilfellene barnet får plass i en barnehage utenfor bostedskommunen eller allerede går i en barnehage utenfor kommunen når tilretteleggingsbehovet oppstår, må kommunene seg imellom forsøke å bli enige om en løsning. Det oppfordres til at kommunene finner gode løsninger som er til det beste for barnet.

I tilfeller der det er forskjellige kommuner som har økonomisk ansvar for tilretteleggingen og for den spesialpedagogiske hjelpen, er det særlig viktig at det fattes riktige vedtak som gir barnet den hjelpen det har krav på etter de forskjellige bestemmelsene. Dersom en kommune prøver å skyve ansvaret over på en annen kommune ved å si at noe av hjelpen må anses som tilrettelegging og ikke spesialpedagogisk hjelp, eller omvendt, vil dette kunne gå utover barnet og de behov barnet har.

Kommunen skal alltid fatte vedtak som er til barnets beste, og der flere kommuner er involvert må de så langt som mulig forsøke å bli enige om tiltak som er til barnets beste.

Tilrettelegging for barn med nedsatt funksjonsevne eller spesialpedagogisk hjelp

I vurderingen av om barnet har rett til spesialpedagogisk hjelp eller tilrettelegging av barnehagetilbudet, vil formålet med bestemmelsene kunne være til hjelp.

Formålet med spesialpedagogisk hjelp etter § 19 a er å gi barn tidlig hjelp og støtte i utvikling og læring av for eksempel språklige og sosiale ferdigheter. Denne bestemmelsen knytter seg ikke til «nedsatt funksjonsevne». For eksempel vil et barn med talevansker kunne ha rett til spesialpedagogisk hjelp uavhengig av om hun eller han anses for å ha nedsatt funksjonsevne.

Bestemmelsen om individuell tilrettelegging i barnehageloven § 19 g gjelder derimot kun for barn med «nedsatt funksjonsevne». Formålet med bestemmelsen er å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne kan nyttiggjøre seg av barnehagetilbudet på lik linje med andre barn og få likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter.

For eksempel vil det være snakk om individuell tilrettelegging, og ikke spesialpedagogisk hjelp, dersom et barn trenger ekstra personalressurser for å kunne delta på barnehagens utflukter eller

dersom barnet har behov for teleslynge for å delta i samlingsstund.

Under følger noen momenter som kan brukes i vurderingen av om barnet har behov for spesialpedagogisk hjelp eller tilrettelegging.

Spesialpedagogisk hjelp

- Barnet har et særlig behov.
- Skal styrke barnets utvikling og læring.
- Det er barnet og barnets utvikling som er i fokus for hjelpen.
- Skal bidra til at barnet er bedre rustet til å starte på skolen.
- Barnet har begrenset nytte av det allmennpedagogiske tilbudet som blir gitt.
- Det skal alltid foreligge en sakkyndig vurdering.
- Hjelpen skal evalueres og det skal utarbeides årlig rapport med vurderinger av barnets utvikling.

Tilrettelegging

- Barnet har nedsatt funksjonsevne.
- Barnet trenger tilrettelegging for å kunne nyttiggjøre seg barnehagetilbudet på lik linje med de andre barna i barnehagen.
- Formålet med tilretteleggingen er at barnet skal få likeverdige utviklings- og aktivitetsmuligheter.
- Gjennom tilretteleggingen forsøker man å få til en endring av barnets omgivelser i barnehagen, slik at barnet skal kunne nyttiggjøre seg barnehagetilbudet på en likeverdig måte som de andre barna. For eksempel kan et barn med nedsatt funksjonsevne ha behov for individuell tilrettelegging for å kunne delta i lek, spise sammen med de andre barna eller være med på utflukter sammen med de andre. Tilrettelegging kan også for eksempel innebære at man får mulighet til hvile eller være skjermet i perioder, dersom dette er en forutsetning for at barnet skal nyttiggjøre seg barnehagetilbudet på en likeverdig måte.
- Barn med nedsatt funksjonsevne vil ofte, men ikke alltid, ha en legeerklæring som sier noe om diagnose. Men det er ikke noe krav om diagnose for å kunne ha rett til tilrettelegging.
- Tilretteleggingsbehovet er av en viss varighet og ikke helt forbigående.
- Stiller ikke krav om sakkyndig vurdering.

Dette er ingen uttømmende liste. Det må foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak og i noen tilfeller vil det være vanskelig å skille mellom hva som er spesialpedagogisk hjelp og hva som er tilrettelegging. Barnets beste skal alltid legges til grunn, slik at barnet får den hjelpen det har krav på.

Dersom kommunen er usikker på hvilken bestemmelse barnets behov faller inn under, er det viktigere at kommunen fatter et vedtak som gir barnet hjelp enn at det brukes lang tid på å avgjøre hvilken bestemmelse som er riktig. Der flere kommuner er involvert, må det samarbeides om å ivareta barnets

beste.

10.4 Eksempler på tilrettelegging eller spesialpedagogisk hjelp

Her er noen eksempler på ulike problemstillinger knyttet til tilrettelegging og spesialpedagogisk hjelp. Det er viktig at det vurderes konkret i hver enkelt sak hva som er barnets behov og hvilken nytte barnet vil ha av tiltaket.

Eksempel 1:

Johanna har diabetes. Hun trenger derfor ekstra hjelp i forbindelse med planlegging og gjennomføringen av måltidene i barnehagen. Kommunen fatter vedtak om tilrettelegging av barnehagetilbudet etter § 19 g. Tiltaket går ut på ekstra bemanning ettersom Johanna må ha tett oppfølging av voksne.

Eksempel 2:

Ola strever med å lære nye ting og har vansker med å tilpasse seg de andre barna i leken. Han kan være voldsom og utagerende. På grunn av dette blir de andre barna redde for Ola og de trekker seg unna ham.

Enkelte fellesaktiviteter har ikke Ola noen nytte av å delta på. Kommunen involverer PP-tjenesten, etter å ha innhentet samtykke fra foreldrene, fordi barnehagen har meldt om bekymring for barnets utvikling.

PP-tjenesten foretar en sakkyndig vurdering og kommer frem til at Ola har særlig behov for spesialpedagogisk hjelp. De anbefaler blant annet at Ola får oppfølging i mindre grupper. PP-tjenesten ser at Ola også har utfordringer som ikke kan avhjelpes gjennom spesialpedagogisk hjelp. PP-tjenesten gjør kommunen oppmerksom på dette. Kommunen snakker med Olas foreldre og undersøker med barnehagen hva som er deres vurdering av Ola og hans behov når det gjelder lek og samhandling med de andre barna.

På bakgrunn av dette vurderer kommunen at Ola har behov for tilrettelegging, i tillegg til spesialpedagogisk hjelp. Kommunen fatter derfor to vedtak.

1. spesialpedagogisk hjelp etter § 19 a, som følger PP-tjenestens anbefaling
2. tilrettelegging av barnehagetilbudet etter § 19 g, hvor de vurderer at Ola har behov for assistent.

Ola kan da få hjelp når han deltar i lek med de andre barna. Det organiseres mindre grupper som gjør at også Ola kan delta i og ha nytte av de samme aktivitetene som de andre barna.

Eksempel 3:

Kevin har brukket foten. Foreldrene ønsker at det skal tilrettelegges for ham i barnehagen i den tiden han må bruke gips og henvender seg derfor til kommunen. Kommunen fatter vedtak om at Kevin ikke har rett til et tilrettelagt barnehagetilbud etter § 19 g, da forholdet er av forbigående art. Barnehagen og foreldrene blir seg imellom enige om hvordan Kevin sine forbigående behov kan ivaretas best mulig.

Eksempel 4:

Sofie er mye urolig, og har vansker i lek og samspill med de andre barna. Hun virker utrygg og sliter særlig når hun er del av en større barnegruppe. Sofie har det bedre når barnegruppen ikke er så stor. Barnehagen har forsøkt å tilrettelegge for Sofie, men har ikke tilstrekkelig med personale til å dele i mindre gruppe i alle situasjoner hvor det hadde vært ønskelig. Kommunen fatter derfor vedtak om tilrettelegging etter § 19 g.

Barnehagen får tildelt assistent, slik at barnehagen i visse situasjoner kan organiserer seg i mindre grupper for å skape trygghet for Sofie og gi henne den støtten hun trenger.

Eksempel 5:

Jakob er svaksynt. Barnehagen har nødvendig universell utforming. Lekene i barnehagen er ikke tilpasset barn med synsproblemer og det er derfor ofte vanskelig for Jakob å være med når de andre barna leker. Kommunen vurderer at tilgang til andre typer leker vil hjelpe Jakob og gjøre det lettere for ham å delta i leken. Kommunen fatter derfor vedtak etter § 19 g om at det skal kjøpes inn tilpassede leker.

Eksempel 6:

Andreas har noe forsinket språkutvikling, og oppfatter ikke alt som blir sagt. Han har et begrenset begrepsapparat og strever med å gjøre seg forstått. Derfor strever han også med å være med i rollelek og han velger konsekvent lek hvor det ikke stilles store krav til språkbruk.

Inne bygger han mye togbane og ute er han rask til å finne en sykkel.

Barnehagen er bekymret for at han går glipp av mye lærings som skjer i rollelek, både språklig, sosialt og kognitivt. Barnehagen og foreldrene er enige om at Andreas i en periode har behov for en tilrettelagt lekegruppe med god voksenstøtte, slik at han kan få delta i og få erfaring med rollelek. Kommunen fatter vedtak om tilrettelegging etter § 19 g slik at dette kan gjennomføres.